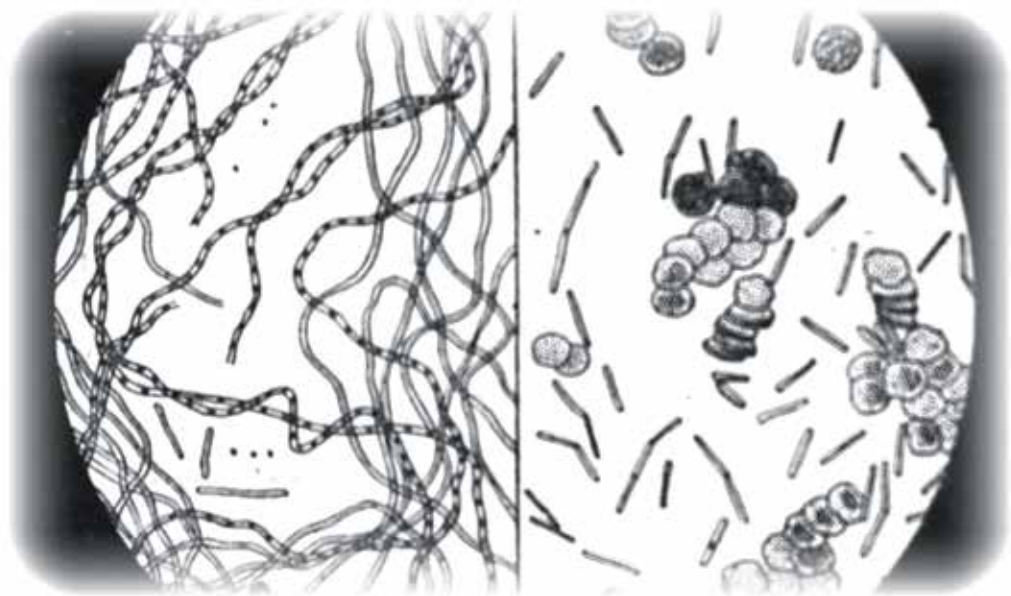

BAKTERIER OCH FRÖN TILL SJKDOMAR

1884

Bakterier
och sjukdomsfrön
– Återutgivning av text från 1884

av Dr Halfdan Kronström

Redaktör Mikael Jägerbrand

ISBN 978-91-7757-203-9

Copyright © 2016 Mikael Jägerbrand / Virvelvind Förlag, Lysekil.
Den här e-boken ges ut av E-boksbiblioteket Förlag (imprint)

Mer info: www.e-boksbiblioteket.se

Förord

I dag är det självklart för de flesta att det är bakterier och virus som orsakar många sjukdomar.

I den här e-boken får du läsa en uppsats om den spännande synen på sjukdomar och bakterier på 1880-talet.

Forskningen om sjukdomar revolutionerades under slutet av 1800-talet. På bara några årtionden gjordes många av medicinens viktigaste upptäckter. I den här e-boken får du läsa en populärvetenskaplig från 1880-talet om de viktigaste upptäckterna.

När man läser den här e-boken så slås man av hur långt kunskapen om sjukdomar faktiskt hade kommit år 1884.

Men det är lika spännande att läsa om de detaljer där man hade helt fel. Till exempel så menar författaren att bakterierna är växter och att det är genom deras "frön" som sjukdomarna sprider sig. Han menar därför att sjukdomar inte kan sprida sig om åkermarken är olämplig.

Textens författare kallar sig "Dr Halfdan Kronström". Men det är en pseudonym för bokförläggaren Karl Fredrik Kruhs [1841–1917].

Skildring av bakterier och sjukdomsfrön

Den här texten publicerades ursprungligen år 1884 i tidskriften "Undrens värld" med rubriken "Sjukdomsfrön". Författare till texten är Dr Halfdan Kronström (1841–1917).

De svåraste hemsökelse, som drabba människoslägtet, de förfärliga *farsoter*, hvilka hastigt skörde offer i tusental, ansågos fordom ega ett upphof, alldeles oätkomligt för den vetenskapliga forskningen. Deras härkomst tedde sig för betraktaren allt igenom hemlighetsfull, och icke sällan uppfattades de såsom utbrott af en gudomlig, hämnande vrede, en föreställning, som i våra dagar blifvit lyckligt nog undanträngd af en annan, hvilken i dessa plågor ser de oundvikliga följderna af människoslägtets förbrytelser mot sundhetsvårdens omutliga lagar. Men vi äro komna längre än så. Vår tids vetenskap har ordentligen begifvit sig på jagt efter farsoterna och uppsparar dem långsamt men säkert i deras lönligaste tillhåll. Ovärderlig icke endast för menskligheten utan äfven för det högre djurlifvet är vinsten häraf. Genom upptäckten af källorna till de farsoter, som angripa och föröda vårt slägte, hafva vi i sjelfva verket fått i vår hand det hjälpmedel, som leder oss vidare mot målet att, om icke helt

och hållet tillintetgöra, så åtminstone mildra och begränsa deras nu vidsträckta härjningar.

De omständigheter, under hvilka farsoternas gronings- och utvecklingsförlopp ega rum, hänvisa omisskänligt på lefvande smittämnen såsom deras orsak. Redan Linné antog också att smittämnen voro lefvande varelser. Farsoterna hafva liksom växterna sina vissa trakter, der de rikligast frodas och uppnå sin högsta utveckling. Flera febrar förekomma endast mellan tropikerna. En sådan är den i Amerika och Vestindien hemmahörande *Gula febern*, som frodas ypperst vid 22—25 graders värme och hvars smittämne dör på en enda natt, om temperaturen nedgår under fryspunkten. *Fläcktyfus* håller sig helst der nöd och elände råda och rasar svårast under usla lefnadsförhållanden bland samhällets fattigare klasser. *Frossan*, alldeles okänd i kallare trakter men mycket svårartad somligstädes i sydligare länder, såsom t. ex. Italien, tillhör endast sådana platser, der marken tidtals är vattendränkt och sumpig. Genom urdikning och torrläggning af marken har flerstädes denna sjukdomsform alldeles utrotats. Nu antydda likheter mellan smittosamma febrar och lefvande växtorganismer äro emellertid, huru öfverraskande de än må synas, icke tillräckliga att ensamma för sig bevisa det sakförhållandet, att smittämnen i sjelfva verket är lefvande. Vi måste framdraga och undersöka dessa föremål för att öfvertyga oss härom och vända derföre närmast vår uppmärksamhet till frågan om smittämnen och deras natur.

Det finns en farsot, som i synnerhet angriper hästar, nötdjur och får men stundom äfven människor, merändels stalldrängar, slagtare och andra, som stå i närmare beröring med dylika husdjur. Den kallas *mjeltbrand* och är mycket smittsam; om den en gång fått in-

steg, griper den häftigt omkring sig och anställer stor förödelse. Så t. ex. dogo endast i guvernementet Nowgorod (Ryssland) under åren 1867—1870 mer än 56,000 hästar, nötdjur och får samt dessutom 570 människor i denna sjukdom. Den är stundom så svår, att kreatur, angripna deraf, dö inom några få timmar. Smittämnet i denna sjukdom upptäcktes år 1849 af Pollender. I af mjeltbrand angripna kreaturs blod iakttog denne nemligen vid mikroskopisk granskning en mängd ofantligt små främmande kroppar, staflika till formen. Dessas viktiga sammanhang med sjukdomen uppdagades dock icke förr än flera år efteråt af andre forskare, i synnerhet v. Nägeli, Koch och Pasteur, och det har genom många direkta experiment visats, att införandet i friska djurs blod af de mikroskopiska kropparne alltid vållar mjeltbrand hos djuren. De sålunda på bar gerning gripna smittämnen i mjeltbrand äro, enligt sorgfälliga undersökningar, små lefvande växter af aldra enklaste slag, ett slags svampar, som födas, växa och dö likasom andra växter och som i sin fullt utvecklade form förete utseendet af slingrande trådar, på sätt venstra hälften af fig. 1 visar (högra hälften föreställer de staflika, utvecklade bakterierna tillsammans med blodkuler). I trådarne utbilda sig små korn, »groddkorn» eller »sporer», som vid växtens död frigöras och sedan utväxa till nya individer, hvarhelst de för denan utveckling gynnsamma näringsförhållandena träffas. Såsom särskild svampart har denna växt erhållit det vetenskapliga namnet *Bacterium anthracis*, och uttrycket bakterier har sedermera blifvit det gängse slägtnamnet för en mängd liknande växtsmåttningar, hvilkas enda uppgift i naturens hushållning tyckes vara att åstadkomma upplösning och sönderdelning, vare sig denna uppträder under formen af lefvande kroppsväfnaders förstöring eller under den harmlösare rolen af lif-

lösa organiska ämnens förruttelse och förskämning.

Bakterierna äro mycket allmänna. De finnas i oerhörda massor i jorden och vattnet och sväfvä i milliarders milliarder osynliga omkring öfverallt i luften. Hvarje minsta vindfläkt, hvarje steg, som vi taga, och hvarje rörelse, som vi göra i våra boningsrum eller ute på vägar och stigar, upphvirflar från den torra marken en myckenhet bakterier af alla slag i de oss omgifvande luftvågorna. Vi skulle bokstafligen gå mot döden, hvart vi gå, om alla dessa bakterier vore giftiga sjukdomsfrön.

Så är icke förhållandet. Det finnes bakterier, hvilka såsom sporer (frön) eller fullt utvecklade individer förekomma eller åtminstone kunna förekomma när som helst hvar som helst, och till dem höra de, som föranleda liflösa organiska ämnens förruttning. Det är genom sådanas närvaro och hastiga förökning som födoämnen om sommaren börjar skämmas, som öl och maltdrycker surna o. s. v. Flera, sannolikt de flesta af dessa växtorganismer, äro för människan alldeles oskadliga; deremot kunna andra föranleda sjukdomar, om de inkomna i kroppen i tillräcklig mängd och finna tjenliga platser för sin utveckling samt vilkoren i öfrigt gynsamma härför. Dylka sjukdomsalstrares sporer kunna till och med finnas tillstädes hos jembörelsevis alldeles friska människor och blott vänta på de tjenliga vilkoren för sin fulla utveckling.

Motsatsen till dessa allestädes och alltid närvarande bakterier äro de egentliga sjukdomsfrön, som blott förekomma på vissa trakter och vid vissa tillfällen. Dessa sjukdomsalstrande bakterier äro de s. k. endemiska och epidemiska smittämnen (miasmer och contagier). Koleran har, så vidt historien derom vet något, aldrig uppstått annorstädes än i Ostindien, ehuru den ofta, då smittämnets

öfverflyttats, epidemiskt hemsökt andra land, ja nära nog hela jorden. Kopporna, messlingen, skarlakansfebern uppkomma aldrig på något ställe, om icke deras smittämnen införts och träffat mottagliga personer.

Ty ehuru dessa och dylika sjukdomar endast utbreda sig från en ort till en annan derigenom att smittämnena öfverflyttas, så är det dock icke sagdt, att hvarje förflyttadt smittämne finner omständigheterna sådana på den nya orten, att detsamma der kan triffvas och föröka sig. Hvarje utströdt frökorn fordrar för sin utveckling de för detsamma passande villkoren: tjenlig jordmån och tjenliga väderleksförhållanden, och på samma sätt kunna de epidemiska sjukdomarnes utveckling hindras af många omständigheter men främjas af andra.

Såsom gynnsamma omständigheter för smittämnenas utveckling till sjukdomar verka isynnerhet öfverbefolkning eller många människors hopande inom trånga utrymmen, orenlighet och hopning af förruttelseämnen, hvarjemte äfven lokala förhållanden, såsom högt eller lågt läge, markens beskaffenhet, väderleksförhållanden, grundvattnets förhållande härvid öfva sitt inflytande. Dessa hjälpmedel må dock icke tillräknas allt för stor betydelse, ty der inga smittämnen finnas, der kunna ej heller farsoter under några omständigheter uppkomma. Och dessa smittämnen kunna blott importeras genom smittade personer eller genom klädesplagg och andra saker, vid hvilka de fäst sig.

Detta är så visst, att farsotsfria orter kunna med fullkomlig säkerhet skyddas mot smitta genom afspärrning eller genom förebyggandet af smittämnens import. Svårigheterna består endast i åvägabringandet af en ändamålsenlig afspärrning; de åtgärder, som

härför vanligen vidtagas, äro alltid mer och mindre ofullständiga, men de hafva icke desto mindre visat sin stora nytta. Pesten, som under föregående århundraden så ofta såsom mordengel öfvergått hela Europa, har bannlysts derifrån hufvudsakligen i följd af allt strängare afspärrningsåtgärder. Vid den svarta pestens uppträdande för några år sedan i Astrakhan inskränktes farsoten genom afspärrning, huru otillfredsställande än denna var, inom ett helt litet område. Allt detta och andra erfarenheter visa uppenbart, att smittämnen icke, såsom man förr trodde, kunna med vindarne spridas öfver vida sträckor af både land och haf. Genom luften kan smitta spridas endast på helt korta afstånd.

Från luften hotar emellertid alltid den största faran för smittämnenas invandring i kroppen, då sådana finnas för handen i den närmaste omgifningen. Vi måste hvarje ögonblick inandas luften och hvad den för med sig. En ansigtsmask, i hvilken smittämnen före inandningen dödades genom verksamma antiseptiska medel, vore säkerligen det bästa skyddet mot sjukdom under allmänna farsotstider.

Det vore naturligtvis en stor välgörning om medel kunde påfinnas, som dödade eller åtminstone döfvade och gjorde oskadliga de smittämnen, hvilka i trots af alla försigtighetsmått inkommit i människokroppen, och hvilka medel tillika vore oskadliga för kroppsväfnadernas lif. Specifika botemedel eller hjälpmedel finnas också verkligen för en och annan af bakterier föranledd sjukdomsform, så t. ex. kinabarken och dess alkaloider för malariasjukdomar (frossa). Men en verksam specifik behandling för mängden af hithörande sjukdomar få vi väl länge och kanske alltid vänta på. Erfarenheten har i stället visat oss andra vägar, på hvilka smittämnen

kunna oskadliggöras.

Somliga sjukdomar förhålla sig till människorna ungefär som lafvarne förhålla sig till träden, de frodas isynnerhet hos sådana individer, som näras klent och svagt eller som i följd af andra sjukdomar hafva mindre motståndskraft. Till dessa sjukdomar hör t. ex. tuberkulosen, hvars bakterier helt nyligen blifvit upptäckta. Till och med koleran angriper företrädesvis gamla och svaga eller eljest sjukliga personer. Men sjukdomar finnes också, hvilka förhålla sig på motsatt sätt och företrädesvis angripa ungdomliga och kraftiga personer; en sådan är t. ex. tyfoidfiebern.

I många fall förhålla sig enskilda personer helt olika emot sjukdomsfrön. Den ene sjuknar svårligen, den andre helt lätt, en tredje alls icke. Det beror på dispositionen: på den jordmån bakterierna finna för sin utveckling. Mången kan ympas med koppgift, utan att detta angriper hans helsa. Egendomligt är att mången sjukdom, som en gång öfverståtts, gör kroppen mindre mottaglig sedermera för samma eller någon liknande sjukdomsform. Den, som en gång lyckligt genomgått kopporna eller messlingen eller skarlakansfebern eller fläcktyfus, är sedermera nästan alldeles oåtkomlig för samma sjukdom. Det är erfarenheterna härom, som ledt till utvägen att med en svagare och ofarligare sjukdomsform söka förebygga en farligare af samma eller närbeslägtad art, hvilket sker genom inympning af sjukdomsgift på friska individer. Sådana experiment hafva anställts med stor framgång med mjeltbrandsbakterier, sedan dessa genom artificiell odling försvagats och blifvit mindre farliga, och likaså med bakterierna i den s. k. hönskolerans (fig. 2), en sjukdom, som länge tillskyndat hönsegare i Frankrike och Schweiz betydande förluster. De inympade bakterierna föranledde sjukdomar af helt

mild karakter, som snart upphörde, och då de sålunda tillfrisknade djuren ympades med lifskraftiga och giftiga bakterier af samma slag, som dödade förut oympade djur, togo djuren deraf alls ingen skada. Genom införandet af kokoppymplingen hafva, som bekant, de närsläktade människokopporna väl icke alldeles försvunnit men dock högst betydligt tillbakaträngts från den civiliserade världen. Denna framgång gent emot en sjukdom, som kräft flere offer än pesten, är väl egnad att väcka förhoppningar om skyddsmedel af lika genomgripande slag äfven för andra menskliga farsoter.

Alla sjukdomar kunna emellertid icke förbyggas på nu antydda sätt. Koleran kan t. ex. anfalla samma person flera gånger och många sjukdomsformer lemna efter sig en stegrad mottaglighet för samma form, så t. ex. katarrher, lunginflammationer, ansigtsros. Mot sådana sjukdomar hjälper naturligtvis ingen försäkring medelst ympning.

Försäkring af hela landsträckor mot vissa sjukdomar kan i väsentlig mån åstadkommas genom noggrant iakttagande af de för den offentliga sundhetsvården föreskrifna vanligaste försigtighetsmått. Många förhållanden, som gynna farsoters utveckling, kunna visserligen ej ändras genom konstens åtgöranden: sådana äro klimat, lokal belägenhet och markens geognostiska natur. Men en orts mottaglighet för många endemiska och epidemiska sjukdomar kan ansenligt minskas genom att hålla grunden ren från organiska ämnen, genom afvattning och genom andra medel, såsom till och med odling af vissa växter. Alla bemödanden, som gå ut på att hålla vår kropp, våra boningsplatser, grunden under våra boningar, luften och vattnet rena, att aflägsna eller oskadliggöra afskrädesämnen o. s. v., äro i detta hänseende af största vikt. Ingenting, som kan bidra

att tillintetgöra bakteriernas lif eller afhålla dem från inträdet i våra kroppsdelar, bör försummas. Desinfektion i vanlig mening eller bakteriernas oskadliggörande genom antiseptiska medel är egentligen endast ett rätt verksamt medel, då det användes i tid eller innan bakteriernas utveckling tagit sådan öfverhand, att någon sjukdom utbrutit. Hvad dermed kan uträttas, då man går till väga med nit och omsorg, visas bäst af den moderna sårbehandlings resultat. Sårnader och kirurgiska operationer hafva i sjelfva verket förlorat största delen af de faror, som dermed förr varit förenade, emedan man icke förstått hämma invandringen i såret och blodkärlen af bakterierna från den förgiftade luften. Numera brukar man vid operationerna genomdränka så väl luften som instrumenterna m. m. med karbolsyra, och att detta försigtighetsmått räddat mångfaldiga människolif, kan man förstå af den operationsstatistik, som säger att operationer med lycklig utgång efter karbolsyrans användande vuxit från tio till nittio procent.

Oafgjord är ännu den frågan, *huru* bakterierna eller smittämnen alstra sjukdom. Antingen verka de i och för sig förstörande på lifsförrättningarne genom den otroliga hastighea förökningen, i det ett enda groddkorn ofta kan vara tillräckligt för att på några få timmar afla millioner bakterier, hvilka beröfva kroppväfnaderna den för dem afsedda näringen. Eller också uppträda dessa skadeväxter måhända tillika såsom bärare för kemiska, genom deras åtgöranden tillkomna giftämnen, som genom deras mångfaldigande hastigt spridas i den angripna organismen. Visst är att bakterierna aldrig funnits i *större mängd* närvarande i friska människors eller djurs kroppsdelar. Deremot hafva de i många sjukdomar funnits i ymniga massor hopade i kroppens af sjukdomen angripna delar. Sådana

sjukdomar äro smittkoppor, difteri, skarlakansfeber, frossa, tyfoidfieber etc. Direkta iakttagelser och försök hafva väl ännu endast för ett fåtal sjukdomsfall (t. ex. mjeltbrand, tuberkulos, rosfeber) visat, att bakterierna just *förorsaka* sjukdomstillståndet. Men undersökningarne i denna väg äro helt nyligen med allvar påbörjade, och man kan därför vänta sig att med hvar dag, som kommer, se nytt ljus sprida sig öfver detta oändligt viktiga forsknings område.

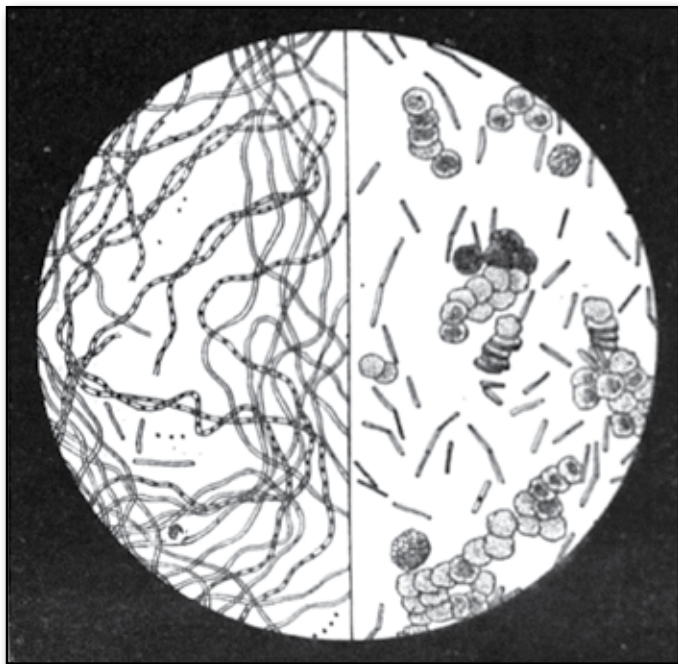

Fig. 1. Mjeltbrandsbakterier.

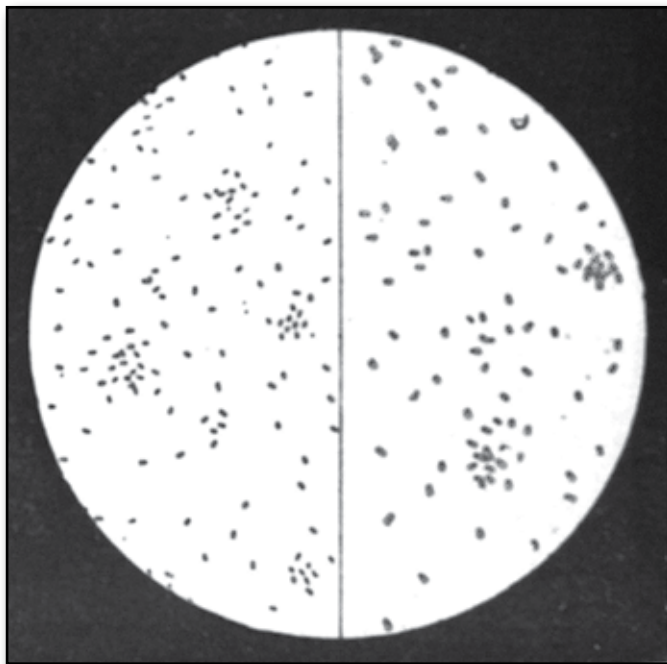

Fig. 2. Hönskolerans bakterier.

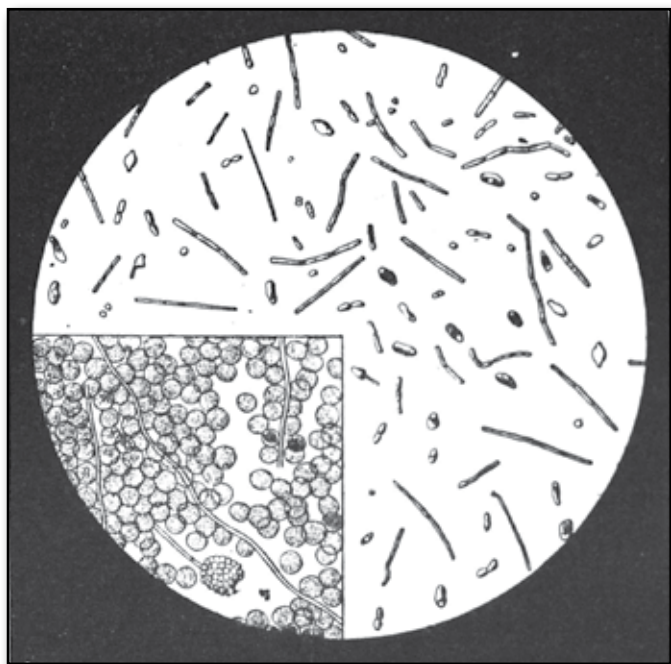

Fig. 3. Svampväxter i ruttnande djuriska ämnen.

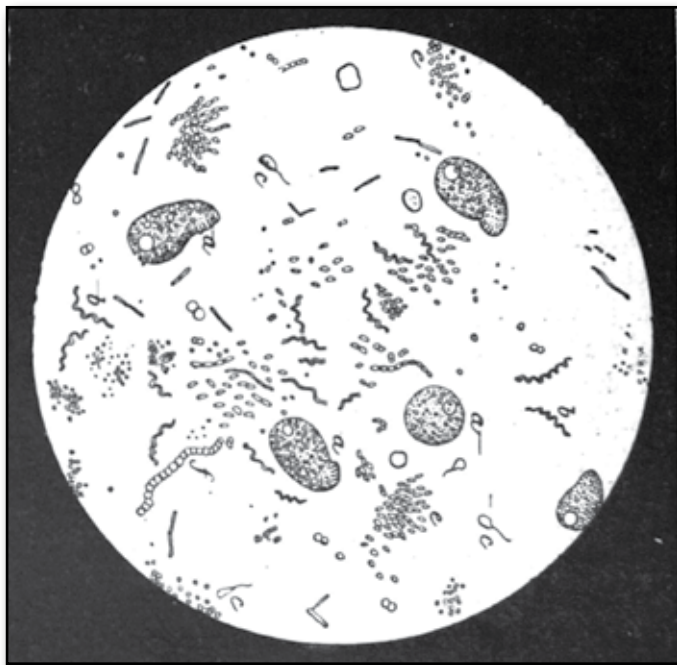

Fig. 4. Mikroskopiska livsformer i höinfusion.

Viktiga ord och personer

Ansiktsros.

Gammaldags namn på hudsjukdom. Sjukdomen kallas i dag acne rosacea.

Astrachan.

Område i sydvästra Ryssland vid Kaspiska havet med omkring en miljon invånare.

Frossa.

Gammaldags benämning på en hel rad sjukdomar som i dag har egna namn, bland annat malaria.

Koch, Robert.

[1843–1910] Tysk läkare och forskare. Uppfann flera metoder att odla bakterier. Upptäckte bakterien som orsakar kolera. Gjorde också omfattande forskning om malaria och mjältbrand.

Pasteur, Louis.

[1822–1895] Fransk kemist och biolog. Pasteur upptäckte att orsaken till mjältbrand och skapade också ett vaccin. Han utvecklade också ett vaccin mot rabies.

Pollender, Franz Aloys Antoine.

[1800–1879] Tysk läkare och forskare. Var först med att upptäcka bakterien som orsakar mjältbrand 1849.

von Nägeli, Karl Vilhelm.

[1817–1891] Schweizisk botaniker. Var den som upptäckte kromosomerna.

Fler böcker: E-boksforlaget.se

Om du gillar e-böcker om historia så kommer du att gilla utbudet hos E-boksforlaget.se

Det här förlaget är specialiserat på utgivning av äldre texter om arkeologi, resor och biografier.

Alla titlarna går att hitta hos de flesta e-bokhandlare, i iTunes samt på många bibliotek.

Här är några exempel på titlar:

Klassiska deckare

- "Sherlock Holmes: »Gloria Scott»"
- "Sherlock Holmes: Beryllkronan"
- "Sherlock Holmes: De fem apelsinkärnorna"
- "Sherlock Holmes: De rödhårigas förening"
- "Sherlock Holmes: Den avhuggna tummen"
- "Sherlock Holmes: Den blå karbunkeln"
- "Sherlock Holmes: Den försvunna brudgummen"
- "Sherlock Holmes: Den försvunna kapplöpningshästen"
- "Sherlock Holmes: Blodbokarna."
- "Sherlock Holmes: Det spräckliga bandet."
- "Sherlock Holmes: Den grekiske tolken"
- "Sherlock Holmes: Musgraves ritual"
- "Sherlock Holmes: Det gula ansiktet"
- "Sherlock Holmes: Det hemlighetsfulla mordet vid skogssjön"
- "Sherlock Holmes: Den hemlighetsfulla patienten"
- "Sherlock Holmes: Börsmäklarens biträde"
- "Sherlock Holmes: En skandal i Böhmen"
- "Sherlock Holmes: Krymplingen"
- "Sherlock Holmes: Lorden och hans rika amerikanska brud"
- "Sherlock Holmes: Mordet i Reigate"
- "Sherlock Holmes: Tiggaren med den kluvna läppen"

Arkeologi

- "Solgudens yxa och Tors hammare"

- (1899)
- "Hällristningarnas ålder" (1869)
- "Feniciska kolonier i Skandinavien" (1875)
- "Hällristningar på Kinnekulle" (1892)
- "Forntidens perioder" (1892)
- "Hur gamla är hällristningarna?" (1869)
- "Bohusläns bygdeborgar" (1909)
- "Bohuslänska hällristningar" (1879)
- "Fynden i Troja" (1878)
- "Förbindelse mellan Skandinavien och vestra Europa före Kristi födelse" (1889)
- "Svear och götar under folkvandringstiden" (1905)
- "Husaby kyrka" (1899)
- "Hällristningarna i Järrestad" (1881)
- "Nordens fartyg från hednatiden" (1872)
- "Anmärkningar rörande figurteckningar från forntiden" (1842)
- "Grafkistor af klufna och urhålkade stockar" (1894)
- "Den svenske solguden och den svenske Tyr" (1906)
- "Skånska fornminnen" (1853)
- "Ölands fornminnen" (1874)
- "Tors hammare" (1872)
- "Våra fornminnen – vad de lära oss" (1916)
- "Sveriges fasta fornlämningar från hednatiden" (1901)
- "Förstörda fornminnen i Bohuslän år 1924"

Djur & natur

- "Svenska djur i folktron" (1898)

- "Skäggets historia" (1893)
- "Kattens kulturhistoria" (1882)
- "Djurens sömn" (1889)
- "Katten i forntida Egypten" (1889)
- "Ett dygn på månen år 1870"
- "Orkidéernas historia" (1894)
- "Blomsterspråket" (1888)
- "Sveriges hundraser" (1880)
- "Guide till biskötsel" (1885)

Kulturhistoria

- "Midvinterns solfest" (1894)
- "Julen på 1870-talet – Skildringar och illustrationer i svenska tidskrifter"
- "Om julens härkomst" (1899)
- "Julen i Skåne på 1820-talet"
- "Nyaste och tillförlitligaste Drömboken" (1918)
- "1870-talets bästa tips för frisyr och utseende"
- "Lyxens historia" (1870)
- "Gaffelns historia" (1889)
- "Kanalbyggen på planeten Mars" (1888)
- "Vårt solsystem" (1878)

Resor

- "Ett besök i Venedig år 1878"
- "Strandgatan i Visby år 1879"
- "Resa på Dalslands kanal år 1877"
- "Nyköpings slott" (1877)
- "Ett besök i Marstrand år 1882"
- "Min resa i Blekinge och Kalmar år 1854"
- "Resor med luftballong år 1873"

- "Runlejonet i Venedig" (1871)
- "En utflykt på Mälaren år 1871"
- "Skildring af Vestergötland år 1882"
- "Kalmar slotts historia" (1880)
- "Ett besök i Södertälje år 1881"
- "En färd på Donau år 1882"
- "Ringmuren i Visby" (1874)
- "Fredrikstens fästning och Karl XII" (1879)
- "Petras helgedomar" (1921)
- "Ett besök i Boxholm år 1885"
- "Skildring av Riseberga klosterruiner" (1874)
- "Borgholms slottsruin" (1878)
- "Rundtur i södra Frankrike år 1880"
- "Ett besök på Djurgården sommaren 1868"
- "Sigtunas tidiga historia" (1872)
- "Helgeandskyrkan i Visby" (1878)
- "Norrköpings historia" (1871)
- "Ett besök i Waxholm år 1870"
- "Vadstena slott" (1875)
- "Skildring av Island" (1870)
- "Besök på Gripsholms slott år 1895"
- "Ett besök i Rom år 1870"
- "Besök på Helgoland år 1874"
- "Guide till Uppsala år 1875"
- "Kyrkoruinen S:t Katarina i Visby" (1877)
- "Gripsholms slott" (1877)
- "Ett besök i Strängnäs år 1874"
- "Ett besök i Visby år 1906"
- "Bohus fästning" (1869)
- "En resa på Rhen år 1866"
- "Ett besök i Ystad år 1872"

Svensk geografi

- "Märkliga orter i Sverige" (1883)
- "Skildring av Värmland år 1882"
- "Skildring av Dalälven år 1876"
- "Skildring av Ångermanland 1882"
- "Skildring av Bohuslän år 1882"
- "Skildring av Dalsland år 1882"
- "Skildring av Närke år 1882"
- "Skildring av Öland år 1882"
- "Skildring av Stockholm år 1882"
- "Skildring av Västmanland år 1882"
- "Skildring av Härjedalen år 1882"
- "Skildring av Gästrikland år 1882"
- "Skildring av Jämtland år 1882"
- "Skildring av Göteborg år 1882"
- "Skildring av Halland år 1882"
- "Skildring av Blekinge år 1882"
- "Skildring av Gotland år 1882"
- "Skildring av Södermanland år 1882"
- "Skildring av Östergötland år 1882"

Vikingar

- "Vikingatidens Lund och Birka" (1909)
- "Jomsvikingarnas saga" (1888)
- "Fyndet av vikingaskeppet i Gokstad år 1880"
- "Hervars och Hedreks saga" (1888)
- "Carl Larssons Uppsala-tempel" (1908)
- "Sagan om Ragnar Lodbrok och hans söner" (1880)
- "Sverige och vikingafärderna västerut" (1924)